

6. AAN DE SLAG

Het Woerdens Beraad zet haar project Bestemmingsplannen met Groene Hartkwaliteit met nieuw elan voort in 2010. In dat kader zijn de volgende afspraken gemaakt:

1. De olievlek van het 'samen leren' verder uitbreiden: eind 2010 moet de helft van alle Groene-Hartgemeenten actief op het project zijn aangesloten.
2. Een aantal in 2009 gesignaleerde 'weerbarstige' thema's krijgen in 2010 bijzondere aandacht. Dat zijn: synergie, schaal, samenwerking en poortfuncties tussen stad en platteland.
3. De gemeenteraadsverkiezingen van maart 2010 benutten voor nieuwe dynamiek in het werken aan Groene Hartkwaliteit. Het estafettestokje moet worden doorgegeven aan de volgende generatie van bestuurders.
4. Het project gaat ondersteuning bieden aan gemeenten die praktische kwaliteitsvraagstukken hebben bij het ontwikkelen van bestemmingsplannen. Die ondersteuning bestaat – geheel in stijl – uit een gegarandeerd collegiaal advies binnen vier weken. Het advies wordt geleverd door een intervisieteam met ervaren ambtenaren en (oud)bestuurders.

Colofon

Contactadres

Woerdens Beraad

t 0182-545566

e woerdensberaad@ismh.nl

Tekst en productie

Jan Hendriks, Henk Kieft
in samenwerking met
Communicatiebureau de Lynx.

Fotografie

Gert van den Toren

Datum

Januari 2010

Bestemmingsplannen

met Groene

Hartkwaliteit

DE GEMEENTEN ZIJN AAN ZET

Ijkpunt 2009

WOERDENS BERAAD
krachtenbundeling van alle groene hartgemeenten

1. DE HANDSCHOEN VAN WINSEMIUS

Grote stukken van het Groene Hart zijn prachtig. Veel mensen maken zich echter zorgen over het landschap. Ze hebben kritiek op het dichtslibben van de open ruimte, de vaak onaantrekkelijke stads- en dorpsranden, de verrommeling. Ze vinden dat de kwaliteit van het landschap onder druk staat.

De gemeenten hebben veel invloed gehad op het landschap in het Groene Hart – zowel op de aantrekkelijke als op de minder mooie kanten. De nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening (2009) geeft de gemeenten een nog grotere rol in de ruimtelijke ordening – en daarmee in het behoud van de kwaliteit van het landschap. Dat is een hele verantwoordelijkheid: het is nu de taak van de gemeenten om de kwaliteit van het Groene Hart te bewaken.

Begin 2007 signaleerde de scheidende minister van VROM Pieter Winsemius dat er iets moest gebeuren. Tijdens de manifestatie 'Vrienden van het Groene Hart' riep hij de gemeenten op tot een 'actie dotterbloem'. De dotterbloem staat immers symbool voor het Groene Hart, de groene oase van de Randstad. Die oase slibt onvermijdelijk dicht als de verrommeling geen halt wordt toegeroepen. 'Wat dichtslibt, moet je dotteren. Zorg dus dat het blijft bewegen, dat de vitaliteit erin blijft,' luidde de hartenkreet van Winsemius. Hij voegde daar nog aan toe dat het behoud van het Groene Hart

Actie Dotterbloem: wat dichtslibt moet je dotteren

staat of valt met goede bestemmingsplannen. 'Een bestemmingsplan is het enige plan dat de burgers bindt. Regels stellen en handhaven, dat komt eerst.'

Het Woerdens Beraad, waarin de gemeenten van het Groene Hart hun krachten bundelen, nam nog in datzelfde jaar deze 'handschoen van Winsemius' op. Het nam het initiatief tot het project 'Bestemmingsplannen met Groene Hartkwaliteit'. In dit project delen de gemeenten hun kennis en ervaring om de landschappelijke kwaliteit te verbeteren door middel van bestemmingsplannen. Het project gaat in 2010 zijn derde jaar in. Tot eind 2009 hadden 21 gemeenten erin geparticipeerd.

2. WAT KUN JE ALS GEMEENTE DOEN?

Verrommeling heeft veel gezichten: bedrijventerreinen langs de snelweg en nieuwbouwwijken die een dorpsrand ontsieren zijn beruchte voorbeelden. Een gemeente kan niet elke vorm van verrommeling voorkomen. Maar het bestemmingsplan is wel een uniek en belangrijk instrument waarmee de gemeente aan de kwaliteit van het Groene Hart kan werken.

Een belangrijk uitgangspunt van 'Bestemmingsplannen met Groene Hartkwaliteit' is het belang van de unieke rol, die gemeenten moeten spelen. Gemeenten werken immers anders aan ruimtelijke kwaliteit dan het rijk, de waterschappen of de provincies: de lijnen naar de burgers zijn korter en ze sturen via hun ruimtelijke ordenings- en vergunningenbeleid en minder door middel van projecten of subsidies. Wie wat wil – ondernemers, burgers of investeerders – moet bij de gemeente aankloppen. Als de gemeenten met hun bestemmingsplannen een duidelijke richting kiezen, kan dat bijdragen aan

- bewustwording op het gebied van de kwaliteit van het landschap en wat er nodig is om die te handhaven;
- stimulansen om aan de kwaliteit van het landschap te werken;
- bescherming tegen landschapsbedreigende ontwikkelingen.

Dat is het doel van 'Bestemmingsplannen met Groene Hartkwaliteit'. De deelnemende gemeenten stimuleren elkaar om het beste van hun bestemmingsplannen te maken en zorgen dat ze het gereedschap hebben om dat ook werkelijk te doen. Zo werken ze daaraan:

- Ze beleggen workshops, ateliers en intervisiebijeenkomsten voor gemeentebestuurders en -ambtenaren. Dit is de kern van het project: hier worden praktijkvoorbeelden besproken en kennis en ervaringen uitgewisseld (wat

werkt en wat werkt niet?). Waar nodig is er de mogelijkheid een deskundige te raadplegen over een bepaald vraagstuk.

- Ze ontwikkelen een kwaliteitsrichtlijn op grond van de gezamenlijke inzichten die zich vormen in de bijeenkomsten. De ambitie is, te komen tot een basale kwaliteitsnorm voor bestemmingsplannen in het Groene Hart: een soort 'APK voor bestemmingsplannen'. De actuele stand van zaken wordt jaarlijks vastgelegd in een 'IJKpunt'. Dat fungeert als houvast voor de gemeentelijke ambtenaren en bestuurders.
- Er is een jaarlijkse kwaliteitsprijs ingesteld voor gemeenten in het Groene Hart. Deze wordt uitgereikt aan een gemeente die – naar het collegiale oordeel – een inspirerende, baanbrekende en/of vernieuwende bijdrage heeft geleverd aan de ruimtelijke kwaliteit van het Groene Hart. Deze kwaliteitsprijs is in 2008 uitgereikt aan de gemeente Nieuwkoop en in 2009 aan de gemeente Woerden. In beide gevallen ging het om een creatieve oplossing voor het opruimen van verwaarloosde en landschappelijk storende bebouwing in het buitengebied.
- In 2010 wordt een intervisieteam van door de wol geverfde (oud)bestuurders in het leven geroepen. De leden van dit team kunnen op verzoek adviseren over hoe praktijkpuzzels op het grensvlak van ruimtelijke ordening en landschapskwaliteit zijn op te lossen.

Het project 'Bestemmingsplannen met Groene Hartkwaliteit' werkt vanuit de praktijk: het motto is 'samen leren'. Die aanpak past bij de stand van zaken op dit terrein. Het ontbreekt aan beproefde kennis en instrumenten. Dan is een lerende en onderzoekende aanpak de aangewezen weg. Samen leren sluit ook aan bij het feit dat in veel gemeenten de beschikbare menskracht en ervaring beperkt is.

3. IJKPUNT 2008: KWALITEITSRICHTLIJN IN ONTWIKKELING

In oktober 2007 en april 2008 belegde het project de eerste '24-uursconferenties'. Ambtenaren en bestuurders uit zestien gemeenten legden hier actuele vraagstukken op het gebied van ruimtelijke ordening aan elkaar voor. Het collegiaal overleg hierover behelsde vragen als: Wat herkennen wij van dit vraagstuk? Hoe hebben wij het opgelost? Hoe zijn de ervaringen met deze oplossingen in de praktijk? Werken ze?

Een kernvraag was steeds: welke oplossing komt in aanmerking voor het 'stempel' Groene Hartkwaliteit? Verrassend genoeg was het antwoord meestal niet zo moeilijk. Al snel groeide het besef dat de oer-Hollandse combinatie van water, koeien, gras, natuur en kleine oude steden op veel plaatsen in het Groene Hart voor vergelijkbare vraagstukken zorgt. Ook bleek dat gemeente-ambtenaren en -bestuurders veel waardevolle praktijkkennis hebben over vragen als 'Welke oplossing leidt tot kwaliteit?' en 'Wat

Kwaliteitsnorm voor bestemmingsplannen, houvast voor gemeenten

werkt en wat werkt niet?'. Helaas werd die kennis in het verleden te weinig gedeeld.

In het najaar van 2008 maakte het Woerdens Beraad de conclusies uit dit starttraject bekend. Het document 'IJKpunt 2008 – Kwaliteitskenmerken Bestemmingsplannen Groene Hart' was een onderdeel daarvan: een checklist met negen kwaliteitskenmerken. Een deel daarvan gaat over de inhoud (Wat moet je regelen?) en een deel over de manier van werken (Hoe kun je dat het beste doen?).

Deze lijst van kwaliteitskenmerken is bedoeld om gemeenten houvast te bieden bij het werken met bestemmingsplannen aan landschappelijke kwaliteit. Op basis van de ervaringen zal de lijst jaarlijks worden herzien.

4. AANSLUITING BIJ KWALITEITSATLAS GROENE HART

Het Woerdens Beraad vindt dat het project 'Bestemmingsplannen met Groene Hartkwaliteit' moet aansluiten bij andere initiatieven ter bescherming van de kwaliteit van het Groene Hart. Zo werd duidelijk dat het project een goede bijdrage vanuit de gemeen-

Verwante Groene Hartprojecten versterken elkaar

ten zou kunnen leveren aan de Kwaliteitsatlas Groene Hart (www.kwaliteitsatlas.nl). De Kwaliteitsatlas is een door de interprovinciale Stuurgroep Groene Hart ontwikkelde website. Deze laat met beelden en praktische voorbeelden de landschappelijke kernkwaliteiten van het Groene Hart zien en geeft aan hoe die zijn te bevorderen. Bij dat laatste spelen bestemmingsplannen uiteraard een grote rol. Daarom spraken de Stuurgroep Groene Hart en het Woerdens Beraad af dat zij de activiteiten rond dat onderwerp zullen afstemmen.

De Kwaliteitsatlas ging in 2009 van start. In dat jaar namen zes gemeenten – uit elke Groene Hartregio één – deel in pilots die moesten bijdragen aan de Kwaliteitsatlas én aan het project Bestemmingsplannen met Groene Hartkwaliteit. Die samenwerkingspilots concentreerden zich op drie belangrijke landschappelijke thema's:

- samenhang tussen rode en groene ontwikkelingen in de overgangszones tussen stad en land (de pilots Harmelen, Leiderdorp en Lexmond)
- ontwikkeling van bebouwingslinten (Lexmond, Utrechtse Waarden, Bodegraven)
- ontwikkeling van recreatiefuncties en natuur (Widemeremeren, Krimpenerwaard, Utrechtse Waarden)

5. IJKPUNT 2009

In juni 2009 werd in het historische stadhuis van Gouda het eerste Kwaliteitsatelier Groene Hart gehouden. Het Woerdens Beraad had de rol van organisator en gastheer. De pilots hadden ook bestuurlijke praktijkvragen opgeroepen (wat betekent dit voor onze bestemmingsplannen?). Deze vragen kwamen aan de orde in een nieuwe 24-uursconferentie in september 2009. De discussies over die praktijkvragen leidden tot actualisatie van de 'checklist kwaliteitskenmerken' die was opgesteld in IJKpunt 2008.

Zo leidden de ervaringen in het tweede projectjaar tot een aangescherpte lijst van kwaliteitskenmerken voor bestemmingsplannen in het Groene Hart: 'IJKpunt 2009'. De oude lijst is gehandhaafd, maar sommige punten zijn aangevuld of verhelderd. De lijst gaat deels over de inhoud van bestemmingsplannen en deels over de manier van werken.

Groene Hartkwaliteit: een mooi landschap goed beschermen

1. Overal in het Groene Hart is de oer-Hollandse combinatie van water, koeien, gras, natuur en kleine oude steden in beweging. Dat alles tegelijk beweegt maakt zaken ingewikkeld, maar de puzzel is wel essentieel.

Eerste kenmerk van een bestemmingsplan met Groene Hartkwaliteit is dat het de ontwikkelingen van water, grondgebonden landbouw, natuur en kleine steden naast elkaar een plek geeft in de fysieke ruimte.

Bijzondere aandacht is in bestemmingsplannen nodig voor:

- samenhangende ontwikkeling van water, natuur en landbouw
- landschapskwaliteiten rondom steden en bebouwde kernen.

2. Het Groene Hart heeft zijn eigen dynamiek en agenda, maar is ook het groene hart van de Randstad. Gemeenten moeten dat in balans brengen.

Tweede kenmerk van een bestemmingsplan met Groene Hartkwaliteit is dat het niet alleen richting geeft aan de ruimtelijke dynamiek van het gebied zelf, maar ook reageert op de ontwikkeling en beleidsagenda van de (rand)stedelijke omgeving.

In sommige Groene Hartgemeenten lopen de grenzen tussen stedelijke en groene ruimte dwars over het eigen grondgebied heen. Zulke - vaak wat grotere - gemeenten kunnen een bijzondere rol spelen bij zo'n samenhangende aanpak van stad en platteland.

3. Het behoud van het Hollandse boerenland verdient een plaats op de bestuurlijke agenda van het Groene Hart. Zonder koeien, molens en weilanden is er immers geen Hollands landschap meer.

Boeren zijn hard nodig om dat landschap in stand te houden. Er is dus een 'groene grens' nodig die agrarische grond beschermt in plaats van die te zien als 'reservegrond' voor nieuwe stedelijke functies.

Bestemmingsplannen beschermen het Groene Hartlandschap

Derde kenmerk van een bestemmingsplan met Groene Hartkwaliteit is dat het een onderbouwde en duurzame toekomstvisie bevat op behoud van het agrarisch cultuurlandschap.

4. Werken aan een beter landschap moet op schaal gebeuren. Het lukt niet goed als te veel functies in een te klein gebied worden gepropt. Ook het gesprek met burgers en belanghebbenden is vaak met 'schaal' gediend: een bestuurder kan op een verzoek gemakkelijker 'nee' zeggen, als hij voor datgene wat gevraagd wordt elders wél een oplossing kan bieden.

Vierde kenmerk van een bestemmingsplan met Groene Hartkwaliteit is dat de schaal groot genoeg is om de functies die men van belang acht een volwaardige plaats te geven.

Ook is het daarom nodig dat gemeenten samenwerken rond 'grensoverschrijdende' onderwerpen, zoals kwaliteitsverbetering van linten en de aanpak van landschappelijk storende bebouwing.

Groene Hartkwaliteit: een actieve stijl van besturen

5. De looptijd van een bestemmingsplan is tien jaar. In zo'n periode verandert veel, maar toch moet een bestemmingsplan in die hele

Gemeenten laten zien dat het landschap bij hen in goede handen is

periode houvast bieden bij het nemen van verstandige besluiten. Een visie biedt op die langere termijn meer houvast dan concrete regels. *Vijfde kenmerk van een bestemmingsplan met Groene Hartkwaliteit is dat het niet alleen bestaat uit concrete regels, maar ook een visie bevat die houvast biedt in toekomstige situaties.*

6. Behoud vraagt om ontwikkeling. En wat de overheid wil bereiken, kan vaak alleen met burgers en ondernemers samen. Voor een integraal beleid is dus meer nodig dan dat 'alle sectoren binnenshuis zich erin kunnen vinden'.

Zesde kenmerk van een bestemmingsplan met Groene Hartkwaliteit is dat het onderdeel vormt van een gebiedsaanpak die wordt gedragen door overheid en burgers samen.

7. Bestemmingsplannen worden, net als plannen op het gebied van water, natuur, recreatie en beeldkwaliteit, vaak voorbereid en opgesteld door gespecialiseerde externe bureaus. Meestal mag de burger daarbij 'zijn verhaal doen', helaas soms wel bij elk bureau opnieuw. Zo kan het beeld ontstaan van een overheid die niet luistert, niets onthoudt en waarmee het dus ook lastig zaken doen is.

Zevende kenmerk van een bestemmingsplan met Groene Hartkwaliteit is dat de gemeente haar contacten met burgers en ondernemers

niet te veel aan externen overlaat, maar deze contacten zelf systematisch onderhoudt.

8. In een bestemmingsplan staat dat sommige dingen nooit mogen, en andere altijd. Maar de meeste bepalingen in een bestemmingsplan zitten daar tussenin: ze hebben een min of meer voorwaardelijk karakter. Dat wil zeggen dat een burger of ondernemer aan voorwaarden moet voldoen om zijn vergunning, toestemming of ontheffing te krijgen.

Achtste kenmerk van een bestemmingsplan met Groene Hartkwaliteit is dat het niet alleen 'wat regelt', maar ook - even belangrijk - ruimte voor onderhandeling creëert tussen overheid en burger: vóór wat hoort wat! Het spreekt vanzelf dat een gemeente die ruimte transparant en doelgericht moet gebruiken.

9. De kracht van een goed ingezet bestemmingsplan is, dat het de overheidsagenda combineert met de wensen en ambities in de samenleving. Dat is een integrale aanpak. Zo'n aanpak kan op gespannen voet staan met de neiging van de Provincie of het Rijk om beleid af te rekenen op het behalen van omschreven uitkomsten per sector. Gemeenten zijn zich er vaak wel van bewust dat de toekomst van het Groene Hart zo niet 'gekocht' wordt. De kunst is, dat ook aan anderen te laten weten.

Negende kenmerk van een bestemmingsplan met Groene Hartkwaliteit is dat het ook de Provincie en het Rijk 'mee krijgt' in een integrerende werkwijze.

De Grote Polder, zuurstof voor de Randstad

